

D • N
19/11 1950

Repliker kring parlamentarismen

I en serie artiklar har Dagens Nyheter gjort ett försök att belysa och precisera de grundsatser som gäller för en parlamentarisk monarki. Anledningen har varit en rad uttalanden i pressen som synes stå i mer eller mindre uppenbar strid mot dessa grundsatser; det har telt sig behövt att reagera mot tendenserna att begagna den stämning som tronskiftet medfört till en uppluckring av den svenska demokratin. Inom den socialdemokratiska pressen och i huvudsak inom folkpartiets press har gensvaret varit positivt. I flera tidningar, framför allt av högerfärg, har emellertid en annan, inte ointressant reaktion förmärkts. Å ena sidan har sagts att dessa artiklar varit onödiga genom sin självklara riktighet, å andra sidan har de väckt en stark irritation och en förstucken kritik, som visar att man känner sig träffad. Några avslutande repliker är därför behövliga.

"Bort från saksfrågan" har varit Svenska Dagbladets paroll i debatten. Den har tillämpats på så sätt att Dagens Nyheter anklagats för dubbelmoral: tidningen har, sägs det med en förtrytelse som nästan verkar äkta, lämnat utförliga reportage från tronskiftet, och nu kommer den med inlägg som dels pläderar för något mindre pompösa former, dels för parlamentarismen. Menar högerorganet verkligen att en maning till återhållsamhet och en varning mot personlig kungamakts skulle hindra oss att skildra sorgehögtiden och tronbestigningen? Skall man vara så yr av sorg och feststämningar som Svenska Dagbladet för att äga rätt att beskriva det skeddä; gör Svenska Dagbladet anspråk på monopol som ett slags hovleverantör av kungliga nyheter? Naturligtvis menas det inte så; man vill blott komma ifrån sak-

ng debatt och begagna läget för att irritera en konkurrent — man gör geschäft i en rojalism utan hämningar och reflexion.

Samtidigt tillbakavisar tidningen i förbigående beskyllningarna för att ha uttalat sig i antiparlamentarisk riktning. Att man avhånat själva uttrycket parlamentarisk och likaledes erinran om att konungen är sina rådgivares rådgivare vill man alltså nu inte vidgå; en reträtt på denna punkt ter sig ofrånkomlig. Men det bör framhållas att då tidningen för att värja sig mot de nämnda beskyllningarna betonar sitt "konstitutionella" sinnelag, så använder den medvetet eller omedvetet en tveetydig formulering. "Konstitutionell": det kan betyda ungefär vad som helst. I en annan artikel prisas de "konstitutionella" formerna under Gustav II Adolf. Och det var under den "konstitutionella" monarkins täckmantel som Svenska Dagbladet på sin tid entusiastiskt försvarade borggårdskuppen och mot Staaff och Branting förde en hetskampanj som saknar motstycke i senare svensk publicistik. Tidningen vill i själva verket inte bekänna färg; den vill på en gång fara i båt och åka efter häst, tillfredsställa de många som drömmar om en stark man i gestalten av en stark kung utan att alltför mycket oroa parlamentarismens försvarare.

På liknande sätt söker Stockholms-Tidningen motivera sin strävan att ställa Oscar II som föredöme för svensk hållning i utrikespolitiken. Trots att denne monark sökte tysk hjälp mot Norge, reflekterade på anslutning till trippelliansen och gång efter annan övervägde en militär aktion mot sitt norska rike, framställs han nu som anhängare av en obrottslig neutralitet, som en garant för Stockholms-Tidningens uppfattning. När grötigheten drivs till denna gräns blir den nästan beundransvärd: att mobilisera Oscar II mot Atlantpakten, det är dock i sitt slag en intellektuell prestation.

Viktiga är likväl att en rad publikationer hävdar en tankegång som är helt oförenlig med parlamentarismen. Kungen skall, säger man, i undantagsfall ingripa personligen, vända sig "direkt" till det sven-

ska folket; ibland kläds denna tanke i det förledande uttalandet att även kungen skall få vara "människa" — som om man inte förstod att en monark som skulle delta i den offentliga diskussionen likt en annan medborgare är en orimlighet. Hela detta sätt att resonera visar hur behövt en debatt kring vårt statsskicks grundsatser är. Detta statsskick gör inte, som man ibland i polemiskt syfte antyder, kungen till en nolla eller en namnstämpel; hans verksamhet vid regeringskriserna, hans rätt att råda regeringen, hans representativa funktioner ger tillsammans arbetsmöjligheter av stor betydelse. Men vårt statsskick innebär att kungen inte får framträda som politisk faktor vid sidan av regeringen; han får lika litet arbeta för som mot en majoritet eller en minoritet. Den som påstår att detta skall gälla i vardagslag, men att i extraordinära lägen monarken måste ta ledningen, han förnekar inte bara parlamentarismen, utan också demokratin. Han tycks mena att folkstyrelsen duger då det är lätt att handla, men att den av arvets slump utkorade måste träda till då det blir besvärligt. Det är nog att föra ut resonemanget för att avslöja dess svaghet.

Här insmyges lätt tanken att monarken skall ha rätt att ingripa om hans ingripande är klokt. För det första vet vi alla att vad som är klokt i en viss situation är en sak som sällan kan objektivt avgöras — därom får historikerna diskutera, i årtionden eller århundraden, tills problemet försvinner i glömskans natt. För det andra, och det är det väsentliga, måste demokratin liksom varje ordnat statsskick innebära att man följer en fastslagen metod för statens avgöranden, vare sig denna metod i det enskilda fallet av den ene eller den andre

anses leda till goda resultat eller ej. Den stora minoriteten av antisocialister i vårt land anser exempelvis att socialdemokratien vid en rad tillfällen handlar oklokt, oriktigt, till och med orätt i mera egentlig mening. Men detta berättigar oss inte att, så länge demokratins regler följs, vägra lydnad mot lagarna eller söka att rubba majoritetens maktställning med andra medel än vad den ene kallar propaganda, den andre upplysning. Om var och en med alla medel skulle sträva att genomföra det rätta, det för honom rätta, skulle vi återgå till politiskt kaos.

Frågan har ställts om den nye kungens tillträde kan anses innebära en fara för parlamentarismen och om de här publicerade artiklarna är ett uttryck för oro inför denna fara. Naturligtvis inte. All anledning saknas att anta att kung Gustaf VI Adolf skulle tänka på en uppluckring av stats-skicket; rimligen bör han på ett helt annat sätt än Gustaf V känna parlamentarismen som något naturligt och redan traditionellt. Men antydningarna i en del av pressen inger en känsla av att parlamentarismen ofta är missförstådd och att anhängarna av en personlig kungamakt söker utnyttja de stämningar tronskiftet framkallat. Oroväckande är också de försök att slå ned debatten som görs genom tal om vad takten kräver, om det onödiga i att kungens ställning berörs, om det fina i att hålla tyst. Denna välkända metod att bevinga kritiken utan att bemöta den får inte lyckas. En parlamentarisk monarki är vi alla beredda att godta, men den personliga kungamakten är definitivt avskreven.

19/11

*

Som svar på dessa inlägg är det i huvudsak tillräckligt att hänvisa till Dagens Nyheters artiklar i ämnet. Blott ett par anmärkningar skall tillfogas.

Generalkonsul Lamm stannar vid att Dagens Nyheter använt ordet "skrika" i fråga om vissa tidningar som mer eller mindre öppet uttalat sig för en personlig kungamakt. Enligt hans mening står ordet "skrika" i motsättning till förklaringen att dessa "skrik" är avsedda att "sakta bana väg för" en icke önskvärd utveckling. Själva det använda ordet finns det ingen anledning att stanna vid. Men uppenbart synes vara att man väl kan föra en högljudd propaganda för ett visst personligt inflytande hos kungen utan tanke på att detta inflytande skall bli av reell betydelse annat än i framtiden, i vissa speciella situationer. Då hr Lamm efterlyser orsaken till att Dagens Nyheter upptagit dessa frågor, så är det nog att hänvisa honom till dagens ledande artikel. Det är enligt vår mening vida bättre att en klarläggande debatt om parlamentarismens grundsatser sker under lugna förhållanden, då in-

gen tänker sig ett brott mot dessa grundsatser som aktuellt, än i ett tillstånd av kris och spänning, då helt andra synpunkter kommer att påverka och snedvrinda opinionerna.

Hr Söderström utgår från att kungen bör kunna personligen framträda i exceptionella fall, i samförstånd med regeringen och den överväldigande delen av folket. Även denna sak har förut diskuterats. Här skall blott tilläggas att ett dylikt framträdande rimligen bör vara obehövligt om en överväldigande majoritet föreligger för den av monarken hävdade åsikten och å andra sidan ter sig olämpligt om monarken därigenom engagerar sig som talesman gentemot en opposition av betydelse. Kravet att kungen inte skall vädja till opinionen vid sidan av den parlamentariska regeringen — låt vara att det sker med dennas goda minne — kan inte frångås utan att man frångår själva systemet.